

<https://helda.helsinki.fi>

99%? En kvantitativ studie av litteratur publicerad på svenska i Finland året 1916

Malmio, Kristina

Praesens verlag

2022-06-30

Malmio , K 2022 , 99%? En kvantitativ studie av litteratur publicerad på svenska i Finland året 1916 . i J Bradley (red.) , Tonavan Laakso : Eine Festschrift für Johanna Laakso . Central European Uralic Studies , nr. 2 , Praesens verlag , Wien , s. 538-567 . < https://homepage.univie.ac.at/jeremy.moss.bradley/jl60/jl60_38_malmio.pdf >

<http://hdl.handle.net/10138/351517>

unspecified

acceptedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

99 %? En kvantitativ studie av litteratur publicerad på svenska i Finland året 1916

Minoriteter tenderar ofta att uppfatta sig själva och sin situation som unika och ignorera det de har gemensamt med andra minoriteter, skriver Johanna Laakso i *Ways of being in the world: Studies on minority literatures* (Laakso 2020: 24). Detta är en träffande insikt som dock inte utesluter förekomsten av allehanda specialfall och undantag. En minoritet som den finlandssvenska kan i jämförelse med andra minoriteter och minoritetslitteraturer uppvisa särskilda drag. Det kan dessutom vara just de unika dragen som gör en specifik minoritetslitteratur intressant att undersöka. En minoritetslitteraturs litenhet och dess speciella dynamik kan till exempel göra den lämplig för test av litteraturhistoriska påståenden eller litteratursociologiska teorier.

Det finns omständigheter som gör den finlandssvenska minoritetslitteraturen speciell inom kategorin minoritetslitteraturer. En av dessa är den finlandssvenska litteraturens paradoxala position. Den är uttrycksmedlet för en språklig minoritet samtidigt som den är skriven på Finlands andra nationalspråk och har bidragat till en nationell litteraturkanon. På den punkten avviker den tydligt från litteratur skriven till exempel av romer, tatarer eller judar i Finland. (Löyty 2015: 71)

Begreppet "minoritetslitteratur" innehåller indirekt också en tanke om en marginaliserad position och förtryck i form av mindre ekonomiska, sociala eller kulturella resurser. Inte heller detta stämmer helt på den svenska litteraturen i Finland. Av historiska orsaker är dess omständigheter goda: den har en lång litterär tradition, bra ekonomiska resurser och egna litterära institutioner. (Malmio 2013: 192–193; Malmio 2020) Under några perioder har den finlandssvenska litteraturen till och med blivit en del av världslitteraturen, en litteratur som sprider sig långt utanför nationella gränser. Då har den nått en publik långt större än dess position som minoritetslitteratur skulle ge anledning till.

Detta gäller framför allt den finlandssvenska modernismen. Den är den finlandssvenska minoritetens överlägset mest kända och flitigast undersökta litterära bidrag. Modernisterna, en grupp svenskspråkiga

författare i Finland, efterlyste en förnyelse av konsten och litteraturen med utgångspunkt i revolutionära tankar och estetiska grepp hämtade från Europa. De anslöt sig till samtida europeiska avantgarde-rörelser och förnyade den svenskspråkiga poesin in i grunden, såväl dess form som dess innehåll, vokabulär och bildspråk. Intresset för modernisternas kärngrupp - Edith Södergran, Elmer Diktonius, Henry Parland, Rabbe Enckell, Hagar Olsson och Gunnar Björling - har ända från början varit stort. Det har fortsatt oavbrutet under hela 1900-talet och 2000-talet såväl i Finland och Norden som i resten av västvärlden. Bara under 2010-talet har det skrivits flera doktorsavhandlingar och andra studier som befattat sig med modernistförfattarna och deras produktion.¹

Historiskt sett var 1916 i Finland och i Europa en politiskt och socialt turbulent tid. Bara för att nämna några av de för tidpunkten avgörande händelseförloppen och processerna som pågick samtidigt: moderniseringen av samhället, första världskriget, ett växande kaos i Ryssland, en ökande polarisering mellan höger- och vänsterinriktade politiker med därtill hörande hatretorik i Finland. (Meinander 2012.)

Startskottet för den finlandssvenska modernismen har fastslagits till år 1916. Då debuterade Edith Södergran med *Dikter* och Hagar Olsson med romanen *Lars Thorman och döden*, och de fick så småningom sällskap av Elmer Diktonius. Vid denna tid var den traditionella diktningen stark, och det finlandssvenska litterära fältet dominerades av många aktuella och betydelsefulla författare såsom till exempel Bertel Gripenberg, Jarl Hemmer och Runar Schildt. Inspirerade av kontinentala strömningar såsom symbolismen och expressionismen utmanade Södergran, Olsson och Diktonius den etablerade litteraturen. Det man numera kommer ihåg av litteraturen året 1916 är just en Södergran, en Olsson och början på ett nytt litterärt tidevarv.

I denna artikel är min mening emellertid att belysa den bortglömda, udda och förbisedda litteraturen från år 1916. Det kommer jag att göra genom att kartlägga den skönlitterära utgivningen år 1916 på

¹ Till exempel Rahikainen 2014a, 2014b; Tidigs 2014; Zilliacus 2011; Meurer-Bongardt 2011; Toftegaard Pedersen 2011; Haux 2013; Nygård 2012; Haapala, Hertzberg, Kantola 2012; Welander 2013; Ekman 2011; Kuhlefeldt 2018; Hermansson 2015; Hertzberg 2018; Malmio 2021. År 2014 utkom ett fembandsverk på tyska, *Finnlandschwedische Literatur der Avantgarde in 5 Bänden*, med översättningar av Klaus-Jürgen Liedtke och Anders Olssons korta presentationer av Edith Södergran, Elmer Diktonius, Rabbe Enckell, Gunnar Björling och Henry Parland.

svenska i Finland i sin helhet med utgångspunkt i den av Dolly Ölander sammanställda *Katalog över den svenska litteraturen samt arbeten utgivna på främmande språk i Finland ävensom av finländska författare på svenska och främmande språk i utlandet 1916-1925* (del I 1953, del II 1958). Kvalitativa tolkningar av enskilda verk har länge varit den dominerande metoden inom forskningen om den svenska litteraturen i Finland. Här kommer jag istället att använda mig av ett kvantitativt tillvägagångssätt.²

Ölanders sammanställning är en bibliografi, en uppräknig av verk med alla dess eventuella felaktigheter, verk som saknas eller dubbleringar.³ Bibliografier är definitivt tråkig läsning. Likväl erbjuder de forskaren ett material som samtidigt är både grovmaskigt och detaljerat. Ölanders bibliografi ger detaljerade uppgifter om mycket sådant som majoriteten av forskarna inom finlandssvensk litteratur inte varit speciellt intresserade av. Här ingår till exempel upplysningar om pris, sidantal, antalet upplagor, förlag som fallit i glömska, uppräknig av översättningar, med mera. Men framför allt erbjuder bibliografier tillgång till kvantiteter.

Kritiken av litteraturhistorieskrivning

Inspirationen till denna kartläggning ligger i den kritik litteraturforskaren Franco Moretti riktat mot den traditionella litteraturhistorieskrivningen i flera av sina verk, bland annat i *Graphs, Maps, Trees* (2005). Moretti menar att "[...] literary history fails to do its job when it fails to grasp fully its entire field of study" (Tally 2013: 100-106, 105). Målet är en litteraturhistoria som bättre motsvarar verkligheten (Moretti 2005: 4). För att uppnå detta mål tyr Moretti sig till abstrakta modeller hämtade från domäner såsom kvantitativ historia, geografi och evolutionsteori (Moretti 2005: inledning utan sidnummer). Litteraturhistorien har traditionellt fokuserat på originella, unika och nydanande verk, författare och strömningar. Den har aldrig upphört att vara en "histoire évenementielle", där "händelserna" utgörs av stora verk eller stora individer (Moretti 2005:

² Denna text är en utvidgad och omskriven version av ett föredrag som jag höll vid seminariet "Det okända 1916. Seminarium om den finlandssvenska modernismens första 100 år" vid Svenska litteratursällskapet i Finland rf., Helsingfors, 2.12.2016. Stort tack till FD Anna Biström för givande kommentarer och handledning i kvantitativ forskning.

³ Man måste också räkna med alla eventuella misstag jag gjort i samband med att jag räknat antal verk i olika kategorier. Mina resultat är med andra ord riktgivande.

13). Som följd av detta har den blundat för tusentals existerande verk, för 99 % av allt det som utkommit. De facto bygger den på "the great unread", ett begrepp Moretti lånar från bokhistorikern Margaret Cohen (se t.ex. Moretti 2013: 87-89). Litteraturhistorieskrivningen är enligt Moretti metodologiskt sett djupt ovetenskaplig. Den misslyckas i studiet av det litterära fältet och förvränger sitt objekt då den endast studerar enstaka, unika fall - inte litteraturen på en mera allmän nivå. (Se även Bode 2012: 8-13).

Här kan man dra en parallell till Pierre Bourdieu som beskriver det litterära fältet som ett socialt rum. En litteraturhistorieskrivning som enbart bygger på kanoniserade författare och verk kan liknas vid ett släkträd som alltid utgår från den enda sysslingen i släkten som gift sig adligt men aldrig tar upp kusinerna från landet.

För att uppnå en mera realistisk bild av litteraturen borde litteraturforskare idka kartläggning, hävdar Moretti. Han har pläderat för den kvantitativa metoden som ett mera sanningsenligt sätt att greppa det litterära fältet och menar att den i idealfall förser forskaren med data som är fritt från tolkning (tex Moretti 2005: 9). Den förmår beskriva fältet på ett sätt som bättre motsvarar de verkliga förhållandena kring utgivning av litteratur.

Morettis tämligen kategoriska avfärdande av den tidigare litteraturhistorieskrivningen har väckt livlig debatt inom litteraturforskningen och lett till mycken ny forskning, bland annat sådan som tar sig an omfattande digitala databaser. Den har även gett upphov till ett smärre paradigmskifte inom litteraturforskningen som länge dominerats av en kvalitativ metod, närläsningen. Den kvantitativa forskningen och särskilt Morettis syn på den har emellertid också bemött en hel del kritik. Man har till exempel påpekat att uppfattningarna om den kvantitativa forskningen som en speciellt objektiv och sann form av kunskap är felaktiga. (Bode 2012: 4, 7-8, 11) Likaså har forskare framhållit att motsättningen mellan kvantitativ och kvalitativ forskning är ofruktbar och falsk.⁴ Numera anser många att det kvantitativa tillvägagångssättet behöver kombineras med kvalitativa metoder. Empiriska data måste integreras med den slags analytiska, kritiska och spekulativa forskning som det humanistiska tillvägagångssättet står för,

⁴ Kritiken har i någon mån förbisett det uttalat spekulativa och självreflexiva i Morettis forskning. (Se tex Moretti 2005: 30; Moretti 2013: 88.)

betonar bland annat Katherine Bode (Bode 2012: 8; se även Biström 2021).

Påståendet att litteraturhistorieskrivningen förbiser det mesta av den utgivna litteraturen är starkt och väcker en lust att säga emot. Samtidigt innehåller det ett frö av sanning, och är värt att diskuteras även i ett finlandssvenskt sammanhang. Jag tar Morettis litteraturhistoriska utmaning på allvar och kommer att testa påståendet att 99 % glöms bort på den svenskspråkiga utgivningen i Finland år 1916 med utgångspunkt i Ölanders bibliografi. Därefter jämför jag mina resultat med hur perioden kring 1916 har beskrivits i Thomas Warburtons *80 år finlandssvensk litteratur* (1984), ett verk som under en längre tid utgjorde standardverket inom finlandssvensk litteraturhistoria. I slutet återgår jag kort till hur Morettis litteraturhistoriska tes ter sig när den tillämpas i ett minoritetslitteratursammanhang och vad mitt experiment ger för ny kunskap om finlandssvensk litterär utgivning 1916, året modernismen enligt litteraturhistorieskrivningen inleddes.

De frågor jag ställer är följande: Hur såg utgivningen av den svenska litteraturen i Finland ut under ett endaste år, 1916? Vilka genrer, författare och verk bestod utgivningen av? Vad vet vi från förut om den litteratur som utgavs 1916? Vad har den tidigare litteraturhistorieskrivningen, i detta fall Warburton, tagit fasta på? Hur ter sig Södergrans *Dikter* när den relateras till hela den skönlitterära utgivningen på svenska i Finland under samma år? Ändras vår bild av den finlandssvenska litteraturen om vi beaktar allt som gavs ut? Kan man i enlighet med Moretti säga att litteraturhistorieskrivningen inom finlandssvensk minoritetslitteratur förbisett det mesta? (Svaret på den sista frågan är både nej och ja. Jag återkommer till detta i slutet.)

Innan jag tar itu med Ölanders bibliografi ska jag dock säga något om förekomsten av kvantitativ forskning inom forskningen av finlandssvensk litteratur.

Kvantitativ litteraturforskning och finlandssvensk litteratur

Generellt sett är litteratursociologiska studier av finlandssvensk litteratur få, och de undersökningar som använder sig av kvantitativa metoder ännu färre. Man kan gott säga att 99 % av forskningen av finlandssvensk litteratur har varit kvalitativ.

Det finns dock några undantag. Erkki Sevänens *Vapauden rajat. Kirjallisuuden tuotannon ja välityksen yhteiskunnallinen sääntely Suomessa vuosina 1918–39* (1994) är en omfattande och grundläggande kvantitativ studie av den finländska litterära institutionen mellan åren 1918 och 1939. I den sammanställs uppgifter från olika arkivkällor och områden med relevans för litteraturen såsom medier, skolväsende och bibliotek. Den finlandssvenska litteraturen ingår i undersökningen som ett delfält.

Förutom Sevänens verk finns enstaka andra litteratursociologiska undersökningar av finlandssvensk litteratur med fokus på författarnas ekonomiska villkor, bokmarknad och förlag. (Zweybergk 1958; Mustelin 1983; Stjernsschantz 1991; Nygård och Tandefelt 2019) I ”Författarna och den sociala bakgrunden” undersöker Sven Willner den finlandssvenska författarkårens sociala sammansättning med kvantitativa verktyg åren 1925, 1951 och 1978 (Willner 1979). De finlandssvenska författarna ingår också i Elina Jokinens delvis kvantitativa, delvis kvalitativa undersökning där hon granskar betydelsen av stipendiefinansiering för samtidslitteraturen i Finland (Jokinen 2010). Dessa undersökningar förser läsaren i varierande grad med siffror och kvantiteter.

Under de senaste åren har det kvantitativa greppet använts av några yngre forskare. Anna Biström är i gång med en undersökning där hon utgår från metadata och bibliografiska uppgifter. Genom att utnyttja information i databaser men också tryckta bibliografier strävar hon efter att göra en översiktlig kartläggning av finländska skönlitterära författare som skriver på svenska under hundraårsperioden 1830–1930, samt diskutera mängden forsknings- och annan sekundärlitteratur kring författarna. (Biström under utgivning 2021)

Tomi Riitamaa har i sin tur ifrågasatt några av de antaganden som det finlandssvenska litterära fältet har burit på i årtionden. Ett av dessa är hypotesen om den finlandssvenska litteraturens ständigt minskande utgivning och synlighet i Sverige, som Riitamaa punkterar med hjälp av statistik. (Riitamaa 2018). Medan Biströms studie kommer att förse forskare med viktig baskunskap om den svenska litteraturen i Finland under en lång period, visar Riitamaas studie hur fruktbart ett kvantitativt grepp kan vara när den används för att utmana och korrigera seglivade, felaktiga uppfattningar.

Min undersökning är anspråkslös och begränsad i jämförelse med Sevänens, Biströms och Riitamaas studier som befattat sig med större material och längre tidsperioder. Jag undersöker endast ett år, och mitt tillvägagångssätt är inte speciellt sofistikerat: jag räknar titlarna i Ölanders bibliografi manuellt och kollar vilka verk som utkom just 1916. På basis av uppgifterna sammanställer jag statistik över den utgivna litteraturen enligt vissa kategorier. Trots att Ölanders bibliografi också räknar upp verk av finska författare översatta till svenska och verk skrivna av svenska författare, fokuserar jag här endast på de inhemska, finlandssvenska författarna inom klassen "Skönlitteratur". Jag kommer också att förbise de transnationella möjligheter som bibliografin erbjuder i form av uppgifter om översättningar. De får vänta till en annan gång.

Så vitt jag vet finns det inte någon övergripande kvantitativ analys av den litterära utgivningen år 1916. Ingen har tidigare studerat antalet verk inalles, kartlagt genrer, sett på proportionerna mellan romaner och noveller eller mellan manliga och kvinnliga författare. Sevänens systematiska genomgång av den finländska litterära institutionen börjar från år 1918.

Den finlandssvenska litteraturhistorieskrivningen har säkerligen inte missat något enskilt mästerverk när den inte har intresserat sig för alla de utgivna verken. Däremot saknar vi litteratursociologiska grunduppgifter om året 1916, en helhetsbild av den finlandssvenska modernismens mest omedelbara litterära kontext. Det jag har att erbjuda är småskalig litteratursociologi i väntan på en "fjärläsning" av den finlandssvenska litteraturen under en längre tid med hjälp av stora mängder data. Jag anser ändå att en fallstudie som granskar den skönlitterära utgivningen från år 1916 i sin helhet ger oss ny kunskap om svensk litteratur i Finland. Kanske förmår den även kasta nytt ljus på den finlandssvenska modernismen.

Med tanke på mängden uppgifter bibliografin erbjuder är det en smula häpnadsväckande att den inte har utnyttjats i högre grad i den omfattande kvalitativa forskningen om modernisterna. För såsom Bode, Biström och många andra påpekar, är en kombination av kvantitativ och kvalitativ forskning egentligen att föredra.

Tidigare uppfattningar om 1910-talet

Innan jag tar itu med kvantiteterna år 1916 ska jag kort beskriva hur tiden tidigare har framställts. Vad vet vi om det finlandssvenska litterära fältet? Som jag redan påpekade saknas det en mera övergripande studie av 1916. Däremot finns det undersökningar som beskriver det litterära fältet i början av 1900-talet i allmänna drag. Jag kommer inte att gå igenom alla de litteraturhistoriska översiktsverk där perioden beskrivits, utan tar fasta på några undersökningar som utgår från ett litteratursociologiskt alternativt kulturmaterialistiskt perspektiv.

Här finns det åter skäl att återvända till *Vapauden rajat* av Sevänen. Enligt honom hade det litterära livet vid sekelskiftet 1900 uppdelats i tre delkulturer: den borgerliga finskspråkiga litteraturen, den borgerliga svenskspråkiga litteraturen och arbetarlitteraturen. De två första delkulturererna upprätthöll landets främsta litterära institutioner och utgjorde dess kulturelit. Trots att den finskspråkiga litteraturen dominerade kan den svenskspråkiga litteraturen inte beskrivas som en subkultur, påpekar Sevänen. Det fanns förlag, fonder och tidskrifter för finlandssvensk litteratur, och den svenskspråkiga elitens viktiga insats inom litteraturforskningen och statens konstitutioner gjorde den svenskspråkiga delkulturen stark. Arbetarlitteraturen utgjorde däremot en subkultur som varken åtnjöt starka resurser eller statligt stöd. (Sevänen 1994: 16-17)

I *Om bokförlag och bokförläggare i Finland* (1958) talar Ola Zweybergk om perioden som "nittonhundralets uppsving". Sekelskiftet präglades av stora förändringar inom bokutgivningen. De svenska bokförläggarnas dominans upphörde, den finska och den svenska bokutgivningen i Finland separerades och de nya finska förlagens expansion blev tydlig. "De finska förlagens brant stigande produktionskurva och stabiliseringen av den svenska bokutgivningen i en statistiskt onormal proportion till den finska ger förlagsverksamheten på 1900-talet dess särprägel", menar han (Zweybergk 1958: 103-104). Medan de svenska förlagens utgivning svarade på ett konstant behov, hade de finska förlagen ett vakuum att fylla. Dock var de svenska förlagens utgivning påfallande rik och "mer mångsidig än de upplagor skulle förutsätta som kan finna avsättning inom den finlandssvenska befolkningen", påpekar han (Zweybergk 1958: 103-104). Denna mångsidighet baserade sig på de finlandssvenska bokförlagens samarbete med de sverigesvenska (Zweybergk 1958: 105). Zweybergk konstaterar

också att första världskriget inverkade på bokutgivningen. Åren 1914-1915 sjönk produktionen av böcker, efter det kom ett uppsving som i viss mån kan sättas i samband med den minskade bokimporten (Zweybergk 1958: 105).

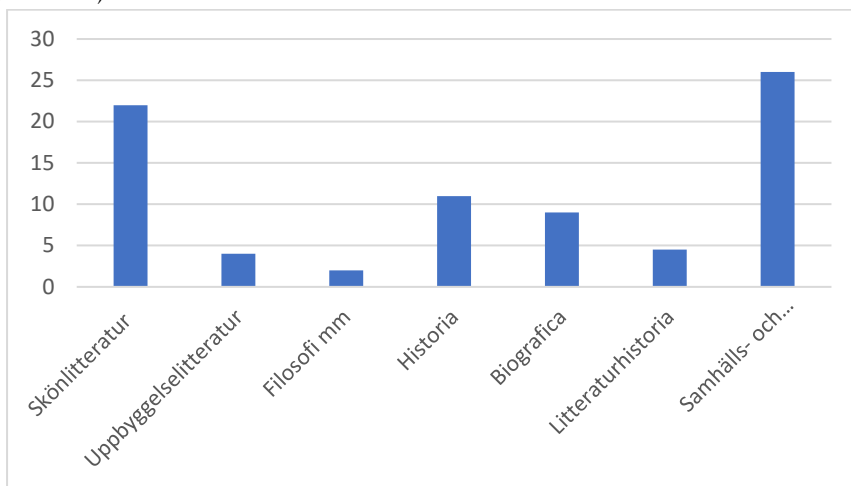
Plock och fynd – en genomgång av bibliografin

De ovan nämnda två undersökningarna beskriver utgivningen i början av 1900-talet i allmänna drag. Hur ser då 1910-talet ut när man närmar sig det med utgångspunkt i en bibliografi och i kvantiteter? Hurdan var utgivningen av olika genrer när kvantiteterna relateras till varandra? Hurdana var proportionerna mellan utgivningen av skönlitteratur och annan utgivning? Hur såg spridningen av författare ut när man ser på kön?

Den av Dolly Ölander utarbetade *Katalog över den svenska litteraturen i Finland 1916-1925* består av två delar: I Del I ingår "Allmän alfabetisk avdelning - Tidskrifter - Tidningar", del II utgörs av "Systematisk del" (SLS 1953 och 1958). Det är framför allt "Del II Systematisk del" jag synar. Den är sammanlagt 212 sidor samt en fyra sidor lång innehållsförteckning. Avdelningen "XIV. Skönlitteratur" utgör 22 sidor, eller ca 10 %. (Ölander 1958: 71-93). Avdelningen är omfattande om den jämförs med till exempel "Uppbyggelselitteratur" (omkring fyra sidor), som ingår i klassen "Religion", eller med klassen "Filosofi. Psykologi. Etik. Sociologi. Teosofi" (två sidor). Omfattningen på "Skönlitteratur" överskrider också klassen "Historia" med samtliga underavdelningar (ca 11 sidor), "Biografi. Genealogi" (9 sidor) samt "Litteraturhistoria. Folkdiktsforskning. Tidningshistoria" som upptar 4,5 sidor. Men jämförelsepunkter kan också sökas på andra områden än de humanistiska; avdelning XXI. "Samhälls- och rättsvetenskap. Nationalekonomi. Statistik." upptar inalles cirka 26 sidor (ca 12 %).

Antalet sidor per avdelning är förstas ett mycket inexakt sätt att mäta. Samtidigt berättar det ändå något om proportionerna hos och tyngdpunkterna inom utgivningen, hur stora de olika kategorierna är i relation till varandra under den tio år långa perioden bibliografin täcker. Skönlitteraturen är en inte obetydlig del av utgivningen.

Tabell 1: Proportionerna mellan ett antal olika avdelningar av utgivning (Ölander 1958)

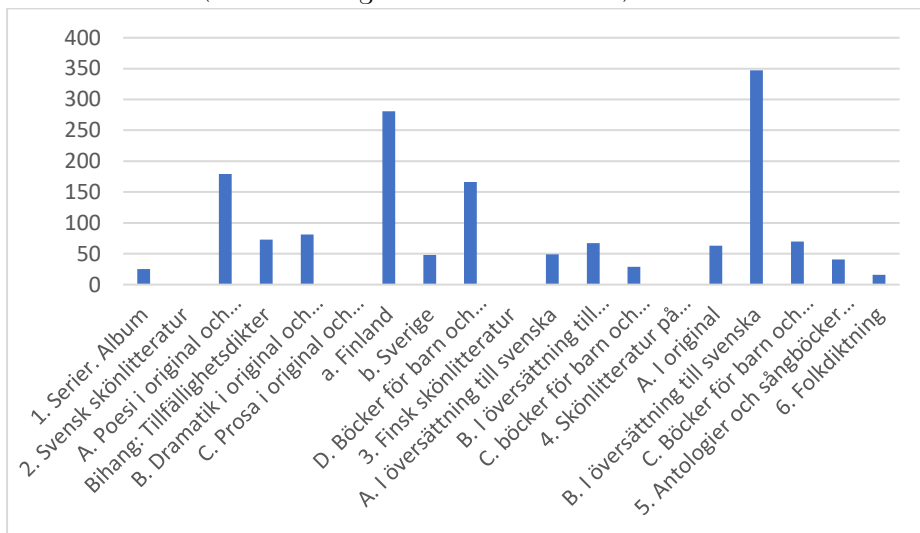
Klassen "Skönlitteratur" är uppdelad i sex underavdelningar som mera i detalj listar utgivningen. En del av underavdelningarna har ytterligare underavdelningar. I klassen "Serier och album" ingår sammanlagt 25 nummer.⁵ Här inlemmas kanoniserade författares samlade verk (till exempel Zachris Topelius' *Samlade verk*) samt serier såsom Schildts klassikerbibliotek, Söderströms 9 marks böcker, med flera. Här ingår även serier med namn som *Ute och hemma. Romanbilaga. I Tidskriften Ute och hemma* ingick år 1916 bland annat *Memoarer af en arabisk prinsessa*, en titel (13 sidor) som blivit översatt från franskan av A.J. I samma serie utkom även tre andra texter under 1916. Underavdelningen är mångsidig och spretig och visar redan i sig på vidden av skönlitterär utgivning: skönlitteratur publiceras inte endast i form av individuella verk av enskilda författare, utan också i andra format. I klassen "Serier och album" finns också sådana nummer som Barnbiblioteket Eos, *Minnen från hav och hamm. Upptecknade av våra sjöfarande* (1918) samt Svenska Österbottens ungdomsförenings teaterbibliotek. Även en serie på ryska, "Sbornik finljandskoj" finns med i uppteckningen av serier och album.

Tabell 2 visar underavdelningarna i den skönlitterära utgivningen, antalet utgivna verk under hela perioden bibliografen omfattar samt

⁵ Jag har räknat samlade verk som ett nummer istället för att räkna de i serien utgivna verken var för sig.

utgivningen specifikt år 1916. För att komma underfund med vilka serier och album som räknas upp i Del II som utkom under 1916 anlitar jag Del I Alfabetisk del, där det finns mera specifika uppgifter om varje enskild titel. De siffror jag presenterar innehåller flera osäkerhetsmoment; det är möjligt att jag har räknat fel, tagit med verk flera gånger eller missat titlar i någon kategori. Siffrorna måste därför tas som riktgivande.

Tabell 2: Utgivning av skönlitteratur på svenska i Finland enligt klasser i Ölander 1958. (Se även bilaga i slutet av artikeln.)

”Skönlitteratur på främmande språk i översättning till svenska” (4.B) är den största klassen sett till antalet titlar, därefter kommer ”Prosa i original och översättning/Finland” (2.Ca), ”Poesi i original och översättning” (2.A, med stor utgivning ifall man också räknar med tillfällighetsdikterna som finns med som ett separat bihang) samt ”Böcker för barn och ungdom i original och översättning” (2.D).

Grupperingen i bibliografin baserar på universitetsbibliotekets Fennica-samling (Förord av Dolly Ölander, 1958). Den kan jämföras med uppdelningen inom klassen ”Skönlitteratur” i motsvarande finska publikation, den av Simo Pakarinen sammanställda *Suomalainen kirjallisuus 1916-1920. Aakkosellinen ja aineenmukainen luettelo* (Pakarinen 1924). I den utgörs klasserna av ”A. Kokoelmia ja sarjoja” (”samlingar och serier”, i vilken även ingår serier som innehåller dramatik,

62 stycken), ”B. Suomalaista kansanrunoutta” (”finsk folkdiktning”, 15 stycken), ”C. Uudenaikuista runoutta” (”samtidsdiktning”, både översättningar och inhemska, 216 stycken), ”D. Näytelmiä” (”Pjäser”, 1. ”Original”, 115 stycken, 2. ”Översättningar”, 63 stycken), ”E. Romaaneja ja kertomuksia” (”Romaner och berättelser”, 1. ”Original”, 369 stycken, 2. ”Översättningar”, ca 600 stycken). Pakarinens kategorier skiljer sig delvis från Ölander och ordningen på klasserna varierar när de jämförs med Ölander.

Uppdelningen i de olika underavdelningarna inom klassen ”Skönlitteratur” varierar något även periodvis. Detta blir synligt om man jämför uppdelningen under 1916–1925 med uppdelningen under följande period, 1926–1932 i den av Dolly Ölander sammanställda *Katalog över den svenska litteraturen i Finland samt arbeten utgivna på främmande språk i Finland och av finländska författare på svenska och främmande språk i utlandet 1926–1932* (1974).

Efter att ha sållat fram de titlar som getts ut året 1916 inom klassen 1. ”Svensk skönlitteratur, poesi i original och översättning” får jag fram följande lista:

Tabell 3: Poesiutgivning 1916

Författare	Titel	Ort och utgivare ⁶	Sidantal	Pris, mk
Cavonius, Igor	<i>Stoft. Dikter</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt.	70	3:00
Ekelund, Ragnar	<i>Intermezzo</i>	Hfors 1916. Söderström & C:o.	99	4:00
Engelqvist, Oskar	<i>Sånger från bygden</i>	Kristinestad 1916	16	-
Hemmer, Jarl	<i>Pelaren och andra dikter</i>	Bonniers & Schildt 1916	82	4:00
Lindman, Volmar	<i>I sol och töcken. Dikter. 9. Samlingen</i>	Hfors 1916.	47 (+1)	1:00
Mörne, Arvid	<i>Sommarnatten. Dikter (Samlade dikter)</i>	Borgå, Schildt 1916.	119 (+4)	5:00
Runeberg, Johan Ludvig	<i>Samlade skrifter i fyra band</i>	Stholm, Beijers bokförlags ab. 1:	252-523	Kr. 1:25

⁶ Här anges uppgifterna såsom de framkommer i bibliografin. Vid vissa fall saknas text förlagsort eller namnet på förläggaren.

		1908, 2: 1909, 3: 1909, 4: 1916.		
Slotte, Alex.	<i>Bröllopsvit. 10 dikter till folkmelodier tillagnade Brage.</i>	Dito 2. uppl. 1916	23 (+1)	-
Stenbäck-Lönnberg, Signe	<i>Vildvin. Dikter</i>	Hförs 1916. Borgå, Schildt.	66 (+2)	2:75
Södergran, Edith	<i>Dikter</i>	Hförs 1916. Borgå, Schildt.	101	Kart. 3:25
Tegengren, Jacob	<i>Dikter. Saml. 7.</i>	Söderström & C:o. Sthlm, Bonnier 1916.	(10+1) 117	4:75: inb. 7:50, kr.3:25
Wrede, Sigrid	<i>Reflexer. Dikter</i>	Hförs 1916. Borgå, Schildt.	84	3:25

I listan finns såväl bekanta som obekanta namn, men av 12 är 6 bekanta från litteraturhistoria: Hemmer, Mörne, Runeberg, Södergran, Tegengren, Ekelund. J.L. Runeberg är en stor- och långsäljare med flera upplagor under en längre tid samt med översättning till tyska (se även Biström under utgivning 2021).

En genomgång av verken visar att de två mest betydelsefulla finlandssvenska förlagen, Schildts och Söderströms förlag idkar samarbete med svenska förlag, såsom Zweybergk (1958) noterar. Likaså ser man att Schildts förlag dominerar inom utgivningen av lyrik, sex verk har utgetts av Schildts, två av Söderströms. Förklaringen till detta står att finna i förlagshistoria. (Mustelin 1983; se även Stjernschantz 1991: 73–76). Holger Schildt behövde författare till sitt nygrundade förlag och lockade aktivt författare från Söderströms. Rivaliteten mellan Söderströms och Schildts stimulerade den finlandssvenska utgivningen ansevärt. Det har också setts som en möjlig anledning till att modernisterna fick sina verk utgivna trots att de kullkastade de litterära konventionerna. (Stjernschantz 1991: 80) Av sammanlagt tolv diktsamlingar utgivna år 1916 är tre skrivna av kvinnliga författare (25 %), samtliga utgivna av Schildts förlag.

På basis av tidigare kännedom om perioden är det möjligt att upptäcka frånvaro: ingen poesi av Bertel Gripenberg utkom under 1916. Listan väcker även frågor: Varför kommer Alexander Slottes *Bröllopsvit* upp i denna kategori och inte i bilagan som innehåller tillfällighetsdikter? För att komma vidare med de författare som är obekanta från litteraturhistoriska sammanhang kan man leta vidare i bibliografin

Suomen Kirjailijat 1809-1916 (Hirvonen 1993). Det framkommer att både Cavonius och Engelqvist utgav bara två verk under sin författarbanan, Volmar Lindman hade däremot en längre karriär bakom sig. Han hade debuterat redan 1881 med *Skuggor och dagar. Diktörsök af V.K.* och var aktiv ända fram till 1937. Lindman (1861-1939) skrev lyrik, berättelser, noveller, historiska skildringar med mera. Stenbäck-Lönnberg publicerade sammanlagt sju verk, men endast två på svenska. Värt att notera är att bara de svenskspråkiga verken av Stenbäck-Lönnberg recenserades. (Hirvonen 1993: 724). Samma år som Wrede publicerade sin andra diktsamling *Reflexer*, utkom också hennes sagospel *Lilla Pers julafton* (16 s.)

Det som bibliografen gör mig uppmärksam på, förutom mängden skönlitterär utgivning i kalendrar och tidskrifter, är den kvantitativt sett tämligen rikliga utgivningen i kategorin med rubriken ”Bihang: Tillfällighetsdikter”. Den ingår som en särskild kategori inom klassen Poesi. Bibliografen räknar upp 73 verk under hela perioden, av vilka tio (13,7 %) kommer ut under 1916. Den här sidan av 1916 är definitivt okänd.

Tabell 4: Tillfällighetsdikter.⁷

Författare	Titel	Ort och utgivare	Sidantal	Pris, mk
	En underbart skön och rolig visa i fyra avdelningar om Hjalmar Ekholm, skildrande hans barndom, ungdom, mannaålder och storhet, jämte temperamentsblad.	Hfors 1916. Tryckt i Strix & C:os förlag.	7	-
	Fansång. Resan till Helsingfors 1916.	Hfors 1916	2	-
	Goodtemplarmarsch.	Hfors 1916	1	-
	Kupletter föredragna vid Femmans samkväm. [Av] Poëta laureatus. Nu första gången upptecknade och tillägnade gillesbrodern Ossian [Häggman] vid fyllda 50 år den 25 juli 1916.	Hfors 1916	17	-

⁷ Uppgifterna anges enligt bibliografen. Speciellt i denna kategori finns mycket som publicerats anonymt.

	Nya visor om den stora brännvinsbristen.	Hfors 1916	7	-
[Pettersson, Victor]	En visa för dagen handlande om värkställande Societetsdirektören Wassi Noschi's öden och äfventyr. Af Lördags-Pelle. Utgifven i ny och tillökad upplaga på hans 50:de födelsedag den 27 januari 1916.	Hfors 1916	-	-
[Takolander, Alfons]	Prolog på folkskolföreningens 50-årsfest i Ekenäs den 11 maj 1916.	Ekenäs 1916.	3	-
	Till Olle Pesonius den 20 juni 1916.	Tammerfors 1916	3	-
[Weman, Adèle]	Marknadsvisa. (Av Parus Ater.) (Marthas påskmarknad den 14 april 1916.	Hfors 1916	4	-
	Årsrevisorernas avslutningsfest maj 1916.	Helsinki 1916	4	-

Klassen inrymmer den inhemskt producerade brukslitteraturen för fester och sammankomster och är liksom "Album och serier" spretig. Den berättar om de många sammanhangen inom vilka lyrik användes. I klassen ingår såväl muntra tillfällighetsdikter som högtidliga, patriotiska hyllningar, beställningsarbeten och brukspoesi av diverse slag för varierande tillställningar och beställare.⁸ Författarna är både namngivna och anonyma, kända och (mest) okända. Då en del av dem har utgivits anonymt går det inte att räkna ut om de är skrivna av män eller kvinnor. Med tanke på att dessa texter är korta (ringa omfattning i sidor) är det intressant att de räknas upp på samma sätt som större verk.

Underavdelningen "Dramatik i original och översättning" innehåller sammanlagt 81 verk under denna period. Den finlandssvenska utgivningen är brokig även inom denna kategori, och liksom klassen "Tillfällighetsdikter" inkluderar den mycket som kan beskrivas som

⁸ Med tillfällighetsdiktning har traditionellt menats diktning som har skrivits för en speciell tillställning eller händelse och som ofta tillägnades en person. Eeva-Liisa Bastman påpekar att man egentligen borde tala om situationspoesi, tillfällesdiktning eller fest- och persondiktning. (Bastman 2021: 84.)

underhållning (lustspel, skämt). Det folkliga inslaget är tydligt. I tabell 5 finns de inhemska verk som utgetts under året 1916 (11 stycken, 13,6 %).

Tabell 5: Utgivning av inhemska dramatik 1916.

Författare	Titel	Ort och utgivare	Sidantal	Pris, mk
[Hedberg, A.R.]	<i>Österbottniskt bondbröllop i 7 tablåer enligt traditioner och originala sång- och meloditeckningar av Otto Andersson. Dialoger och monologer på Petalaxdialekt af "En gammal landskapsmålare".</i>	1907, andra uppl. 1916	24	1:00
Boldt, Alexander ⁹	<i>Mot Bergskoga eller Kamrater. Skådespel i tre avdelningar.</i>	Hförs 1916. Vapaa ajatus förlag.	52	1:00
	<i>Brahmas öga. Musikaliskt sagospel i prolog och två akter. I toner af G. Lagercrantz. I ord av Be[rtha] Witting. Tillegnat Svenska lyceets i Viborg elevorkester och kör april 1916.</i>		28	
[Nyström, Maria]	<i>Dramatiska stycken. Av M.N. 2. Sonhustrun (i en akt). Brudarnas offer (två tablåer).</i>	Vasa. Frams byrå. Nyupplaga 1916.	16	0:35
[Nyström, Maria]	<i>4. På talko (i en akt).</i>	Nyupplaga 1916.	24	0:50
[Nyström, Maria]	<i>6. I sommartid. Dramatisk framställning (i en akt). - Levande charader</i>	Ny upplaga 1916.	24	0:50
[Nyström, Maria]	<i>Fästnöprovet. Folklivsbild i två akter.</i>	Gamlakarleby. Vasa, Frams byrå.	24	0:60

⁹ Separeringen av den finska och svenska utgivningen, som Sevänen och Zwegbergk påvisar, är tydligen inte helt fullständig 1916, eftersom listan förutom Boldts pjäs innehåller även flera andra verk skrivna på svenska som getts ut av förlag med helfinska namn.

Nyström, Maria	<i>Lika barn leka bäst. Lustspel i 2 akter.</i>	Borgå 1916.	61	1:00
Procopé, Hjalmar	<i>Tvillingarna från Borgå. Lustspel. Uppl. 1916.</i>	1916		
Wasastjerna, Torsten	<i>Fågel Fenix. Skådespel i tre akter i bunden och obunden form, med musik</i>	Helsingfors 1916. Söderströms & C:o.	64	3:00
[Weman, Adèle]	<i>Hos spågumman. Skämt i tre tablåer. Av Parus Ater. - Kvinnofrågan. (Ett växelprogram.)</i>	Ny uppl. Gamlakarleby 1916. Frams byrå.	16	0:35

Klassen "Prosa i original och översättning. A. Finland" innehåller sammanlagt 281 titlar under perioden 1916–1925 och av dessa har 40 stycken kommit ut under år 1916 (14,2 %).¹⁰ Liksom klassen "Poesi i original och översättning" innehåller även denna underavdelning författare och verk bekanta från litteraturhistoriska översiktsverk. Här hittar vi till exempel Sigrd Backman, Kersti Bergroth, Erik Grotenfelt, Ture Janson, Mikael Lybeck och Runar Schildt, men även författare som noterats sällan eller aldrig samt anonyma författare. Under år 1916 utkom också Gabriel Sandéns *Money. En amerikansk roman* samt Lennart Wikströms [Henning Söderhjelm] detektivroman *Guldgruvan* som kan räknas till populärlitteraturen, en litteraturgren som växte snabbt i början av 1900-talet. Verk av detta slag tenderar ofta att falla utanför litteraturhistorieskrivningen, dock inte alltid. (Se Malmio 2005; Malmio 2000a; Malmio 2000b.) Sandéns omfattande roman (hela 394 sidor) *Money* sålde tydligen väl: enligt bibliografin utkom det två stora upplagor ("fjärde tusendet") av boken år 1916 och 1917 togs en tredje upplaga i samarbete med Bonniers. Under 1916 utkommer även verk såsom Selma Granbergs roman *Besegrad*, Sigurd Wegelius *Dårar. Novell i dialog* samt Josef Wolontis *Livsmakter*. Den sista kommer inte upp i *Suomen kirjallijät*. Ändå utgavs verket 1916 av Schildts förlag och inga uppgifter om översättning står att finna.

Av dessa 40 verk är 14 skrivna av kvinnliga författare (35 %, här inkluderas förstas endast de fall där vi har kunskap om författaren.)

¹⁰ Dessa verk finns av utrymmesskäl uppräknade i en separat bilaga, Tabell 6 i slutet av artikeln.

Utgivningen domineras av två förlag, Schildts och Söderströms. Spridningen är följande: 16 titlar utgivna av Schildts (40 %), 9 av Söderströms (22,5 %). Men bibliografin ger även uppgifter om många andra förlag, och deras andel av utgivningen är ca 37,5 %.

Efter prosa och lyrik kommer barn- och ungdomslitteraturen på en stark tredje plats vad beträffar kvantiteten i utgivningen. Förutom enskilda verk av kända och mindre kända författare innehåller denna kategori också serier såsom *Barnvännen* och *Kring krubban*. Såsom översättningarna får även denna kategori vänta på en mera grundlig granskning på grund av utrymmesskäl. 1916 kom till exempel Aino Achté-Jalanders memoarer *Minnen och fantasier*, översatta av Bertel Gripenberg samt konstnären och skulptören Ville Vallgrens *ABC-bok med bilder*. Här blir jag tvungen att begränsa mig till de genrer – lyrik och prosa – som även den traditionella litteraturhistorieskrivningen under 1900-talet föredragit.

Redan en överblick av alla de olika underavdelningar av litteratur som getts ut 1916 ger ny kunskap om den svenska litteraturen i Finland, speciellt om proportionerna mellan olika kategorier. Även om jag endast koncentrerat mig på inhemsk lyrik och prosa för vuxna har bibliografin lyft fram en okänd sida av utgivningen i form av kategorin ”Tillfällighetsdikter”.

Men Warburton då?

Thomas Warburtons handbok *80 år finlandssvensk litteratur* utkom ursprungligen första gången på 1950-talet (*Femtio år finlandssvensk litteratur*, 1951). Detta enmansverk fick först år 2000 en konkurrent i *Finlands svenska litteratur 2: Nittonhundratalet* (Zilliacus 2000) som bygger på ett annorlunda litteraturhistoriskt koncept. Medan *Finlands svenska litteratur 1-2* fokuserar genrer, utvecklingslinjer och litterära strömningar, utgår Warburton från författare och verk, liv och dikt. Handboken lämpar sig därför bra för att jämföras med Ölanders bibliografi. En jämförelse mellan Ölanders bibliografi och *Finlands svenska litteratur 2* skulle antagligen ge ett annorlunda resultat, men detta måste emellertid vänta till en annan gång.

Det finlandssvenska litterära fältet har en egen, speciell symbolisk ekonomi som har med dess status som välbärgad minoritetslitteratur att

göra. Varje akt av skrivande och läsande blir laddade med alldeles specifika betydelser och värderingar (Sundholm 2000: 175). De uppfattas som en kontribution till upprätthållandet av minoritetens språk och identitet. Minoritetspositionen framkallar en inställning som kan beskrivas som ”alla (författare och verk) ska vara med”.

Den här hållning kan anknytas till Gilles Deleuzes och Félix Guattaris syn på en mindre litteratur. Den karakteriseras av följande tre drag: varje yttrande är deterritorialiserat, politiskt och kollektivt. (Deleuze & Guattari 1986: 16; Kauranen, Huss, Grönstrand 2020: 5) Språket i en mindre litteratur är deterritorialiserat från det område inom vilket språket dominerar, i den finlandssvenska litteraturens fall från den svenska som talas i Sverige. Det är också deterritorialiserat genom det säregna, ”mindre” sättet att använda språket. I den mindre litteraturen är den politiska och kollektiva dimensionen ständigt närvarande på grund av dess ringa utrymme. Varje yttrande ekar av de större politiska och sociala omständigheter/ämnen som anknyter till språket. Clas Zilliacus (2000) och Julia Tidigs (2014) har använt sig av Deleuzes och Guattaris synsätt för att förklara den finlandssvenska litteraturens språkliga strategier på 1900-talet. Att en politiskt-kollektiv ”alla ska vara med”-inställning fortfarande är livskraftig kommer tydligt fram i Elina Jokinens undersökning. På basis av intervjuer med finländska författare konstaterar hon att de finlandssvenska författarnas författaridentitet och uppfattning om betydelsen av de egna verken är märkbart mera positiv än de finska författarnas (Jokinen 2010: 239-249).

Men den mindre litteraturens politiskt-kollektiva dimension går igen också i den finlandssvenska litteraturhistorieskrivningen. Det syns i hur litteraturhistoria skrivs, vad den tar fasta på samt vilka författare och verk som räknas upp i den. Den inkluderande attityden är tydlig i Warburtons handbok. Författare och författarskap från perioden 1916-1925 presenteras fylligt och i flera kapitel. Många av de författarskap som fick sin början på 1800-talet eller kring sekelskiftet 1900 är fortfarande verksamma kring 1916. I tabell 7 sammanfattar jag de författare Warburton inkluderar i sitt verk.

Tabell 7: Författare som förekommer i *Åttio år finlandssvensk litteratur* under perioden 1900-1930

Rubrik / kapitel	Författare som nämns i <i>Ättio år finlandssvensk litteratur</i> (1984)	Sammanlagt / kvinnliga författare
Sekelskifte	Mikael Lybeck. Helena Westermarck, John William Nylander. Arvid Mörne. Jacob Tegengren, Nino Runeberg. Hjalmar Procopé, Bertel Gripenberg	8 / 1
Kritik och litterär tidsanda	(R.F. von Willebrand, Werner Söderhjelm), Wentzel Hagelstam, (Gunnar Castrén), Rolf Lagerborg, Olaf Homén, (Sigurd Frosterus), Emil Hasselblatt ¹¹	4 / 0
Regionalister kring kusten	Anders Allardt, Oscar Behm, Josefina Bengts, Jonatan Reuter, Adèle Weman, Hanna Rönnberg, Petrus Nordman, Frans Österblom, Erik Karlsson-Ramsdahl, Aina	10 / 4 ¹²
Österbottniska författare	Gänge Rolf, Paul Werner Lybeck, Alexander Slotte, Ernst Viktor Knape, Hugo Ekhammar, (Viktor Sund)	6 / 0 (i fotnot)
Skeptiker och besvikna	Gustav Alm, Ture Janson. Henning Söderhjelm, Henrik Hildén, Torsten Helsingius, Gunnar Alléen, Gabriel Sanden, Kersti Bergroth. Runar Schildt. Torsten Hornborg, Erik Heinrichs, Guido Simberg, Hjalmar Dahl, Harald Hornborg, Bertel Kihlman. Ragnar Ekelund. (John Bergh, Axel von Haartman, Svante Dahlström, Alexis af Enehjelm)	20 / 1 (i fotnot)
Etiker och engagerade	Helene Reuter, Anna Åkesson, Karin Smirnoff, Alice Granfelt, Lullu Woldstedt-Buch, (Olly Donner), Naima Jakobson, Greta Langenskjöld, Sigrid Backman. Joel Rundt. Jarl Hemmer, Alfred Fahler, Kurt Ekman, Allan Wallenius. Erik Grotenfelt. Emil Zilliacus, Yrjö Hirn, Gustaf Mattsson, Rafael Lindqvist	19 / 9 (i fotnot)

¹¹ De vars namn är inom parentes har ingen skönlitterär utgivning och räknas därför inte med.

¹² Runa och Sigge Stark har inte räknats med trots att de nämns då jag endast fokuserar den inhemska litterära produktionen.

Modernismens genombrott	Edith Södergran. Hagar Olsson. Elmer Diktonius. Gunnar Björling. Rabbe Enckell. Henry Parland. Kerstin Söderholm, Barbro Mörne, Erik Therman, Nicken Malmström, L.A. Salava. R.R. Eklund.	12 / 4
Bygdeskildringen breddas ¹³	Helle Hellberg	1 / 1
Essäister, litteratörer, kritiker	Erik Ekelund, Örnulf Tigerstedt	2 / 0
Historien som förklädning, romanen som underhållning	Eirik Hornborg, Margit von Willebrand-Hollmerus	2 / 1
Totalt		84 / 21 (25 %)

Det kan konstateras att Warburton faktiskt är mycket inkluderande. De kanoniserade författarskapen får mest utrymme, men han tar även upp en hel del sådant som en litteraturhistoria som befattar sig med en större litteratur ofta förbiser, till exempel mindre uppmärksammade verk, ”små” författarskap, kvinnliga författare och folklig litteratur samt verk som räknats som populärlitteratur.

Trots den inkluderande inställningen har Warburton sina (halv)blinda punkter som framträder genom de kvalitativa omdömen han kommer med. Det är framför allt två författare han tycker speciellt illa om, den rikssvenska Runa, pseudonym för Elisabeth Beskow samt Aina, det vill säga Edith Forsman från Kimito. Speciellt skadlig är Runa ”som under sin livstid hann med ett fyrtiotal kristligt moraliserande, ibland förljugna romaner utan ansatser eller hänsyn till konstnärliga krav” (Warburton 1984: 93). Enligt Warburton hade verken ett farligt inflytande på andra författare. Den åländska författaren Erik Karlsson-Ramsdahl beskrivs av Warburton som ”det första offret i våra bygder, men ingalunda det sista” för intryck från Runa och Aina. (Warburton 1984: 93) En invändning mot en kvantitativ metod är således att ett omnämnande av ett författarskap inte behöver betyda så mycket. Medan Aina beskrivs på 7 rader, får Arvid Mörne 13,5 sidor och Edith Södergran cirka 10 sidor. Likaså viktigt är *hur* en författare beskrivs.

¹³ Jag räknar upp endast de författare vars produktion från 1920-talet nämns.

Warburton räknar upp sammanlagt 84 namn i de kapitel som beskriver perioden från början av 1900-talet fram till ca 1930. Andelen kvinnliga författare är 25 %. Genrefördelningen är svårare att uppskatta, eftersom en del lyriker också publicerade prosa och vice versa. Warburton arbetar dock med en tämligen mångsidig genrerepertoar. Han tar inte endast upp prosa, lyrik och dramatik utan också essäer, litteraturkritik och litteraturhistoria samt kåserier. Barn- och ungdomslitteraturen kommer han däremot endast indirekt in på; han nämner i förbifarten till exempel att Eirik Hornborg också skrev några ungdomsromaner (Warburton 1984: 295–296). Bland de författare som enligt Ölander publicerat en hel del men som ändå inte förekommer i *Åttio år finlandssvensk litteratur* finns den redan nämnda Volmar Lindman och Maria Nyström.¹⁴ Det som genremässigt faller utanför Warburtons radar i jämförelse med Ölanders bibliografi är inhemsk dramatik, tillfällighetsdikterna samt serier och album.

Litteraturhistoria som genre kännetecknas av att kanoniska författarskap jämförs med andra kanoniska författare. De läses sällan i relation till tidigare eller samtida verk och författare som litteraturhistorieskrivningen negligerar, föraktar eller förbiser. Det betyder att det saknas en bild av hur de kanoniserade författarskapen förhåller sig till den icke-kanoniserade utgivningen. Man kan till exempel fråga hur Edith Södergrans verk ter sig i relation till det tämligen stora antalet tillfällighetsdikter som publicerades på 1910- och 20-talen. Att relatera en Elmer Diktonius till den samtida väl representerade folkliga litteraturen eller de många lustspelen kunde kanske också vara intressant. Dessa undersökningar kräver emellertid en mer kvalitativ insats.¹⁵

Sammanfattning och en blick på Moretti

¹⁴ Maria Nyström (1854–1937) var bosatt i Lovisa och gav ut en lång rad berättelser, pjäser och sagor i olika serier. Hon var också medarbetare i *Husmodern*.

¹⁵ Ett problem för all litteraturhistorieskrivning är att författare ju inte bara läser och förhåller sig till verk på sitt eget/sina egna språk, utan också läser översättningar och utländska verk på originalspråk. Då uppstår också frågan var gränserna för de texter som ska beaktas som konstituerande för en litteratur eller ett litteraturhistoriskt fält ska dras. Dessutom skapas skönlitteraturen inte endast i relation till annan skönlitteratur, utan att också tidskrifter och tidningar samt andra genrer kan tänkas vara relevanta för det litterära fältet.

En genomgång av Ölanders bibliografi av utgiven litteratur på svenska i Finland ger vid handen att 1910-talets finlandssvenska litteratur var mycket mera än Södergran och Olsson, Hemmer, Gripenberg och Schildt. Skönlitteratur utkom inte bara i enskilda verk, utan också i album, serier och tidskrifter. Det publicerades rikligt med tillfällighetsdikter, och barn- och ungdomslitteraturen var omfattande redan i början av 1900-talet. Redan själva kategorierna som bibliografen bygger på är intressanta, likaså proportionerna mellan dem. Bibliografen och kvantiteterna ger ett underlag som kan användas inte bara till att öka kunskapen om den svenska litteraturen i Finland, utan också till att reflektera över litteraturhistorieskrivning.

I sin kritik av litteraturhistorieskrivningen tar Moretti upp dess besatthet med samtidens smak och de enstaka elitverken. Trots att man kan hävda att "[...] the average production of a given genre is unreadable and boring now" (Moretti 1983: 14), frågar han om inte historiker ändå borde befatta sig med de vid en tid rådande masskonventionerna och omfattande ideologiska överenskommelserna som skiljer en era från en annan. Det är nämligen just det outhärdligt förlegade, det som nutida smakdomare har ratat som historiker borde studera, menar han (Moretti 1983: 14).

Vad man än anser om Morettis kritik av litteraturhistorieskrivningen kan man konstatera att beskrivningen av den litteraturhistoriska forskningens selektivitet är träffande även när man fokuserar blicken på forskningen om den finlandssvenska litteraturen. Exemplet Warburton visar emellertid att en sådan liten och inkluderande minoritetslitteratur som den finlandssvenska inte utesluter 99 %. Den vilar inte på "the great unread" (ifall forskaren håller sig inom de nationella gränserna och de inhemska författarskapen). I Warburtons fall är det kanske mera korrekt att tala om olästa 20 eller 30 %. Om vi däremot vill bilda oss en mer övergripande bild av hur litteraturutgivningen fungerade som ett fält eller en marknad, behöver vi kvantiteter och statistik.

Det som dock står klart är att en granskning av 99 % kan innehålla överraskningar och i någon mån förnya bilden av litteraturen under en viss period. Likaså kan uppgifter om all utgivning belysa verk som anses betydelsefulla på ett nytt sätt – det avvikande i dem framträder i ett nytt ljus, vilket också belyser principerna för litteraturhistorieskrivning.

Helheten berättar mera om villkoren på det litterära fältet än om man skulle bilda sig en uppfattning om tiden genom att endast se på till exempel mottagandet av ett fåtal kanoniserade författarskapen. De bortglömda 99 % utgör den samtida fond mot vilken verk av till exempel diktarna Jarl Hemmer och Edith Södergran publicerades och recenserades – de kanske påverkades inte bara av svenska och europeiska mästerverk, utan också av samtida tillfällighetsdikter.

En granskning av all utgivning under 1916 visar att verk av författare som räknats till den banbrytande finlandssvenska modernismen utgjorde 0,1 % procent av allt det som utkom i litteraturväg under perioden 1916–1925. Forskningen har i hög grad betonat hur marginaliserade modernisterna var under sin samtid, men ser man på en Edith Södergran i relation till all den samtidiga utgivningen ställs frågan om marginalisering på sitt huvud. Daan Vandenhoute (2004: 12) påpekar att granskning av fält inte endast är en deskriptiv skildring av fältet utan en granskning av den ojämlika fördelningen av makt. Ser vi på utgivningen av poesi på svenska i Finland 1916 i ett litteraturhistoriskt perspektiv är det inte modernistisk diktning som blev marginaliserad. Det är tillfällighetsdikterna.

Litteratur/källor

- Bastman, Eeva-Liisa. 2021. Runo vallan, viestinnän ja sosiaalisen vuorovaikutuksen välineenä varhaisella uudella ajalla. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* vol.18, nro 3, 84–86.
- Biström, Anna. Under utgivning 2021. Forskarnas favoriter och det stora utforskade. En grovgenomgång av finländska skönlitterära författare på svenska 1830–1930 och sekundärlitteratur kring dem. Manuskript.
- Bode, Katherine. 2012. *Reading by numbers. Recalibrating the literary field*. London, New York, Delhi: Anthem press.
- Deleuze, Gilles & Félix Guattari. [1975] 1986. *Kafka: Toward a minor literature*. Trans. Dana Polan. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Ekman, Michel. 2011. *Må vi blicka tillbaka mot det förflutna. Svenskt och finskt hos åtta finlandssvenska författare 1899–1944*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

- Haapala, Vesa, Herzberg, Fredrik & Kantola, Janna. 2012. The Finland-Swedish avant-garde moments. I Hubert van den Berg & al (eds.), *A cultural history of the avant-garde in the Nordic countries 1900–1925* (A cultural history of the avant-garde in the Nordic countries vol.1), 445–462. Amsterdam, New York: Rodopi.
- Haux, Caroline. 2013. *Framkallning. Skrift, konsumtion och sexualitet i Karin Boyes Astarte och Henry Parlands Sönder*. Göteborg, Stockholm: Makadam.
- Hermansson, Gunilla. 2015. *Modernisternas prosa och expressionismen. Studier i nordisk modernism 1910–1930*. Göteborg: Makadam.
- Hertzberg, Fredrik. 2018. ”Mitt språk är ej i orden”. *Gunnar Björklings liv och verk*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Hirvonen, Maija (red.). 1993. *Suomen kirjailijat. Finlands författare. Writers in Finland. 1809–1916*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jokinen, Elina. 2010. *Vallan kirjailijat. Valtion apurahoituksen merkitys kirjailijoille vuosituhtanen vaihteen Suomessa*. Helsinki: Avain.
- Kauranen, Ralf, Huss, Markus & Grönstrand, Heidi. 2020. Introduction. The processes and practices of multilingualism in literature. In Heidi Grönstrand, Markus Huss & Ralf Kauranen (eds.), *The aesthetic and politics of linguistic borders: Multilingualism in Northern European literature*, 3–23. New York: Routledge.
- Kuhlefeldt, Eva. 2018. *Dekadens och queer i Hagar Olssons tidiga prosa*. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Laakso, Johanna. 2020. In place of an introduction: a linguist’s reflections on the concept of “minority literature”. I Johanna Laakso (ed.), *Ways of being in the world: Studies on minority literatures*, 6–28. Central-European Uralic Studies 1. Wien: Praesens Verlag.
- Liedtke, Klaus-Jürgen & Olsson, Anders. 2014. *Finlandschwedische Literatur der Avantgarde in 5 Bänden*. Översättningar Klaus-Jürgen Liedtke, efterord Anders Olsson. Münster: Kleinheinrich.
- Löytty, Olli. 2015. Immigrant literature in Finland: The uses of a literary category. In Ann-Sofie Lönngren, Heidi Grönstrand, Dag Heede & Anne Heith (eds.), *Rethinking national literatures and the literary canon in Scandinavia*, 52–75. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

- Malmio, Kristina. 2000a. Aina - Rekommenderas för folket! Moral, estetik och litteratur för den stora den stora allmänheten. I Derek Fewster (red.), *Folket. Studier i olika vetenskapers syn på begreppet folk*, 67–80. Helsingfors: Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 626, Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Malmio, Kristina. 2000b. Populärlitteraturen. I Clas Zilliacus (huvudred.), *Finlands svenska litteraturhistoria. Andra delen: 1900-talet*, 161–174. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Malmio, Kristina. 2005. *Ett skrattretande (för)fall. Teatraliskt metaspråk, förströselitteratur och den bildade klassen i Finland på 1910- och 1920-talen*. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Malmio, Kristina. 2013. Suomenruotsalaisen kirjallisuusinstituution erityispiirteitä. I Mika Hallila et al. (red.), *Suomen nykykirjallisuus 2. Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*, 192–193. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Malmio, Kristina. 2020. Finland-Swedish minority literature: social, economic, cultural and literary aspects. I Johanna Laakso (ed.), *Ways of being in the world: Studies on minority literatures*, 29–47. Central-European Uralic Studies 1. Wien: Praesens Verlag.
- Malmio, Kristina. 2021. Elmer Diktonius, mediat, materiaalisuus ja suomenruotsalaisen modernismin pitkä, kuolemanjälkeinen elämä. I Irmeli Hautamäki, Laura Piippo ja Helena Sederberg (toim.), *Avantgarde Suomessa*, 61–87. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Meinander, Henrik. 2012. *Republiken Finland igår och idag. Finlands historia från inbördeskriget till 2012*. Helsingfors: Schildts & Söderströms.
- Meurer-Bongardt, Judith. 2011. *Wo Atlantis am Horizont leuchtet oder eine Reise zum Mittelpunkt des Menschen. Utopisches Denken in den Schriften Hagar Olssons*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Moretti, Franco. 1983. *Signs taken for wonders. Essays in the sociology of literary forms*. London: Verso.
- Moretti, Franco. 2005. *Graphs, maps, trees. Abstract models for literary history*. Verso: London, New York.
- Moretti, Franco. 2013. *Distant reading*. London, New York: Verso.
- Mustelin, Olof. 1983. *En förläggare och några av hans författare. Kring Holger Schildts förläggaredebut 1913-1917*. Helsingfors: Svenska folkskolans vänner.

- Nygård, Stefan. 2012. The national and the international in Ultra (1922) and Quosego (1928). I Hubert van den Berg & al (eds.), *A cultural history of the avant-garde in the Nordic countries 1900–1925 (A cultural history of the avant-garde in the Nordic countries vol.1)*, 337–350. Amsterdam, New York: Rodopi.
- Nygård, Stefan & Tandefelt, Henrika. 2019. *Skrivandets villkor och gemenskap. Finlands svenska författareförening 1919–2019*. Helsingfors: Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Pakarinen, Simo. 1924. *Suomalainen kirjallisuus 1916–1920 Aakkosellinen ja aineenmukainen luettelo*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rahikainen, Agneta. 2014a. *Poeten och hennes apostlar. En biomytografisk analys av Edith Södergranbilden*. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Rahikainen, Agneta. 2014b. *Kampen om Edith. Biografi och myt om Edith Södergran*. Helsingfors: Schildts & Söderströms.
- Riitamaa, Tomi. 2018. Det eviga problemet Sverige. Om utgivningen av ny finlandssvensk litteratur i sverigesvenska delupplagor åren 2000–2016. *Historiska och litteraturhistoriska studier* 93, 17–46.
- Sevänen, Erkki. 1994. *Vapauden rajat. Kirjallisuuden tuotannon ja välityksen yhteiskunnallinen sääntely Suomessa vuosina 1918–39*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Stjernschantz Göran. 1991. *Ett förlag och dess författare. Söderström & C:o förlags Ab 1891–1991*. Helsingfors: Söderströms.
- Sundholm, John. 2000. Den klassiska detektivromanen. I Clas Zilliacus (huvudred.), *Finlands svenska litteraturhistoria. Andra delen: 1900-talet*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Tally, Robert T Jr. 2013. *Spatiality. The new critical idiom*. London, New York: Routledge.
- Tidigs, Julia. 2014. *Att skriva sig över språkgränserna. Flerspråkighet i Jac. Ahrenbergs och Elmer Diktonius prosa*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Toftegaard Pedersen, Arne (red.). 2011. *På fria villkor. Edith Södergran-studier*. Helsingfors, Stockholm: Svenska litteratursällskapet i Finland, Bokförlaget Atlantis.
- Vandenhoute, Daan. 2004. *Om inträdet i världen. Lyrikdebutanterna i 1970-talets litterära fält*. Hedemora: Gidlund.

- Warburton, Thomas. 1984. *80 år finlandssvensk litteratur*. Helsingfors: Schildt.
- Welander, Martin. 2013. *Grå verklighet, gyllne fantasi – Skapandets problematik i R.R. Eklunds aforistiska författarskap*. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Willner, Sven. 1979. *Söner av nederlaget och andra essäer*. Ekenäs: Ekenäs tryckeri.
- Zilliacus, Clas. 2000. Finlandssvensk litteratur. I Clas Zilliacus (huvudred.), *Finlands svenska litteraturhistoria. Andra delen: 1900-talet*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Zilliacus, Clas (red.). 2011. *Erhållit Europa vilket härmed erkännes. Henry Parland-studier*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland nr 750. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Zweybergk, Ola. 1958. *Om bokförlag och bokförläggare i Finland. En översikt*. Helsingfors.
- Ölander, Dolly. 1953. *Katalog över den svenska litteraturen i Finland samt arbeten utgivna på främmande språk i Finland ävensom av finländska författare på svenska och främmande språk i utlandet. 1916-1925, 1: Allmän alfabetisk avdelning, tidskrifter, tidningar*. Helsingfors: Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Ölander, Dolly. 1958. *Katalog över den svenska litteraturen i Finland samt arbeten utgivna på främmande språk i Finland ävensom av finländska författare på svenska och främmande språk i utlandet. 1916-1925, 2: Systematisk avdelning*. Helsingfors: Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Ölander, Dolly. 1974. *Katalog över den svenska litteraturen i Finland samt arbeten utgivna på främmande språk i Finland och av finländska författare på svenska och främmande språk i utlandet 1926-1932, 2: Systematisk avdelning*. Helsingfors: Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland.

Bilaga

Tabell 1: Utgivning av skönlitteratur på svenska i Finland enligt klasser i Ölander 1958.

Skönlitteratur	1916-1925 Sammanlagt / procentuell andel	1916	Kvinn liga författ are
1. Serier. Album	25 / 1,6 %	16 titlar ¹⁶	
2. Svensk skönlitteratur			
A. Poesi i original och översättning	179 / 11,2 %	13	3
Bihang: Tillfällighetsdikter	73 / 4,7 %	10	
B. Dramatik i original och översättning	81 / 5,2 %	11	6
C. Prosa i original och översättning			
a. Finland	281 / 16,3 %	40	15
b. Sverige	48 / 3,1 %		
D. Böcker för barn och ungdom i original och översättning	166 / 10,8 %		
3. Finsk skönlitteratur			
A. I översättning till svenska	49 / 3,2 %		
B. I översättning till främmande språk	67 / 4,4 %		
C. böcker för barn och ungdomar i översättning till svenska och främmande språk	29 / 1,9 %		
4. Skönlitteratur på främmande språk			
A. I original	63 / 4,1 %		
B. I översättning till svenska	347 / 22,6 %		
C. Böcker för barn och ungdomar i översättning till svenska	70 / 4,6 %		
5. Antologier och sångböcker i original och översättning	41 / 2,7 %		

¹⁶ I dessa siffror ingår titlar som även dyker upp på andra håll i bibliografen, under de enskilda författarnas namn.

6. Folkdiktning	16 / 1 %		
Sammanlagt	1535		

Tabell 6: Utgivningen av prosa 1916 (Ölander 1958)

Författare	Titel	Förlag	Sidantal	Pris, mk
Backman, Sigrid	<i>Guds barn. En liten berättelse om styrman Broström och fröken Ejder</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt	166	3:25
Bergh, John	<i>Vid Pans altare. Veckans Krönikas följetong 1916-1917</i>		150	
Bergroth, Kersti	<i>Sixtus.</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt	265	5:50
Cederholm, Hanna	<i>Ilse Benzig.</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt	232	5:50
Ekman, Kurt	<i>Havet.</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt	179	3:75
Hellberg, Helle	<i>En flickhistoria. Original för "Hemma och ute".</i>		60	
Hildén, A.[lna]	<i>Elli. En ung flickas dagboksanteckningar.</i>	Söderström & C:o i distr.	1. (6+) 141 2. (6+) 176	3:00 3:50
[Eler, Edith]	<i>En hvardagshistoria. Original av A. B. Original för "Hemma och ute"</i>		15	
	<i>Fenella eller Osynliga fjättrar</i>	Tavastehus 1916. Hfors, Frälsningsarméns högkvarter	117	
[Finne, E.G.]	<i>Till de unga av E.G.F.</i>	Gamlakarleby 1916.	15	0:35
[Forssmann, Edith]	<i>Vid aftonlampan. Skisser och noveller af Aina. 24.</i>	Hfors 1916. Söderström & C:o	228 (+1)	4:50
Granberg, Selma	<i>Besegrad. Roman</i>	Borgå 1916. Schildt	200	3:75

Granfelt, Alice	<i>Sju bagateller.</i>	Hfors 1916. Söderström & C:o	(6+)149	4:25
Gripenberg, Catri	<i>Den röda tråden.</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt	159	3:75
Grottenfelt, Erik	<i>Bengt Walters lycka</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt & Sthlm, Bonnier	229	4:75, kr 3:25
Hildén, Henrik	<i>Christoffer eller Lyckans underbara pärlor.</i>	Hfors, 1916. Söderström & C:o.	(4+) 193	4:75, inb. 7:50
Hildén, Henrik	<i>Den röda frun.</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt	247	4:50
Hornborg, Eirik	<i>Tristan da Cunha. En krönika om sex sommarnätter.</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt	201	4:25
Janson, Ture	<i>De ensamma svenskarna.</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt & Sthlm, Bonnier 1916	210	5:25, kr. 3:50
Janson, Ture	<i>Journalisten Bergman. Berättelser.</i>	Sthlm, 1916. Bonnier	216	Kr 2:75
Knape, Ernst	<i>Österbottningar. Bondehistorier.</i>	Hfors 1916. Söderström & C:o	177	4:50
Lagus, Hugo	<i>Henrik Fabian Valentin. I. I skolan.</i>	Hfors 1916, Söderström & C:o	(4+)234	5:50
Landell, Erik	<i>Makt som segrar. Skildring ur verkligheten.</i>	Hfors 1916, Söderström	98	2:00
Lybeck, Mikael	<i>Hennerson. Historien om en gårdskarl.</i>	Hfors 1916, Söderström & C:o & Sthlm, Bonnier	154	6:50, kr 3:00
Mattsson, Gustaf	<i>Bd 4. Idag. Kåserier. Saml. 3./Valda skrifter</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt & Sthlm, Bonnier	320	7:25; 6:25, kr 5:00
[Nohrström, Holger]	<i>Den gåtfulle dubbelgångaren. Af Mr. C. Subskr. Uppl., tryckt i 25 ex.</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt	44	
Nordman, Petrus	<i>Gården med de fyra grindarna.</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt	251	5:75, inb. 7:75
Olsson, Hagar	<i>Lars Thorman och döden.</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt	176	3:75

Primus Nyman, K.E.	<i>Syndabarn. Skisser och berättelser</i>	Viborg 1916. Petrograd, Robert Edgrens förlag	187	3:50
[Ruin, Dagmar]	<i>Där kriget går fram. Af Syster.</i>	Hfors 1916, Söderström & C:o	116	3:75
Sanden, Gabriel	<i>Money. En amerikansk roman. 1–2</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt	328	5:75
Schildt, Runar	<i>Regnbågen.</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt & Sthlm, Bonnier	185	4:50, inb. 6:25, kr. 3:25
Smirnoff, Karin	<i>Under ansvar. 2 uppl.</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt & Sthlm, Bonnier	195	4:00, kr. 3:00
[Söderhjelm, Henning]	<i>Guldgruvan. Detektiv- och äventyrsroman. Av Lennart Wikström.</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt & Sthlm, Bonnier.	256	4:50, kr 3:75
Wasström, Eric	<i>Tuschgubbar och bläckhistorier.</i>	Hfors 1916, Söderström & C:o	96	Kart. 3:00
Wegelius, Sigurd	<i>Dårar. Novell i dialog.</i>	Hfors 1916, Söderström & C:o	201	4:75
Wolontis, Josef	<i>Livsmakter.</i>	Hfors 1916. Borgå, Schildt	75	2:75

Författarpresentation

Kristina Malmio är docent och universitetslektor i nordisk litteratur vid Helsingfors universitet, Finland. Hon har arbetat som gästprofessor vid Universität Wien (2014) och som gästforskare vid Humboldt-Universität zu Berlin (2017). Hennes främsta forskningsintressen ar finlandssvensk litteratur, rumslighet, senmodernitet, flerspråkighet och litteraturens sociologiska dimensioner. En av Malmios senaste publikationer ar den tillsammans med Kaisa Kurikka redigerade antologin *Contemporary Nordic Literature and Spatiality* (2020).